

**LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO ĮSTATYMO NR. I-1489 2, 7, 8, 9, 24, 33, 36, 47,
67 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengtų projektų tikslai ir uždaviniai

Rengti Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo Nr. I-1489 2, 7, 8, 9, 24, 33, 36, 47, 67 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą (toliau – Projektas) paskatino tai, kad šiuo metu Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme numatytos priemonės neužtikrina pakankamo vaikų, augančių socialinę riziką patiriančiose šeimose, ikimokyklinio ugdymo ir nesudaro galimybės vaikui priešmokyklinio ugdymo programoje praleisti ilgesnį laiką, siekiant tinkamai pasirengti pradiniam ugdymui. Priešmokyklinio ugdymo programos yra rengiamos vaikams nuo 6 metų, pradinio ugdymo programos vaikams nuo 7 metų amžiaus. Tai nesukuria prielaidų mažinti nepalankios socialinės padėties įtaką, naudojantis ankstyvojo ugdymo galimybėmis, pažeidžiamiausius vaikus ir toliau paliekant už švietimo sistemos ribų. Sistema stokoja lankstumo pradedant vaiko ugdymą ir daugiau kliaujasi vaiko amžiumi, o ne jo pasirengimu. Sistema taip pat stokoja ankstyvojo ugdymo (ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio) lygmenų sąryšio ir perėjimo tarp lygmenų, grįsto vaiko individualiais poreikiais. Tokia sistema neskatina tėvų ar globėjų svarstyti galimybės pradėti vaikus ugdyti anksčiau, nes ankstesnis ugdymas laikomas išimtimi, o ne įprasta norma. Dėl šių priežasčių tėvai ir globėjai nelinkę pradėti ankstesnio vaikų ugdymo, kuris tiesiogiai koreliuoja su geresniais mokymosi rezultatų pasiekimais vėlesnėse klasėse, galimybe siekti aukštojo mokslo, karjeros perspektyvomis.

Projekto tikslas – užtikrinti visų vaikų, augančių socialinę riziką patiriančiose šeimose, kokybišką ikimokyklinį ugdymą bei parengti sistemą palaipsniui ir vertinant individualius vaiko poreikius pereiti prie ankstesnio, tačiau lankstaus privalomo ugdymo užtikrinant nuoseklų ir kokybišką ugdymo turinį: priešmokyklinį ugdymą pradėti nuo penkerių metų, pradinį – nuo šešerių metų; tačiau, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko raidą, esant poreikiui, sudaryti galimybes priešmokyklinio ugdymo programoje praleisti dvejus metus ir pradinį ugdymą pradėti vėliau.

Atliekami tarptautiniai mokymosi pasiekimų tyrimai, moksliniai tyrimai ir valstybės institucijų analizės nurodo, kad dalyvavimas ankstyvajame ugdyme tiesiogiai koreliuoja su mokymosi pasiekimais aukštesnėse klasėse.

Valstybės kontrolės 2018 m. audito ataskaita „Ar išnaudojame ikimokyklinio ugdymo galimybes sėkmingesnei vaikų ateičiai užtikrinti“¹ nustatyta:

a) apie 36 proc. šeimose, patiriančiose socialinę riziką, augančių vaikų neugdomi pagal ikimokyklinio ugdymo programą, nors jiems ugdymas būtų naudingiausias;

b) ankstyvojo ugdymo prieinamumas užtikrinamas tik daliai vaikų: skirtingose savivaldybėse ikimokyklinio ugdymo įstaigas lanko 14–67 proc. vaikų iki 5 metų amžiaus, devynių savivaldybių darželiuose nebuvo pakankamai vietų visiems norintiems. 30 savivaldybių vietų trūko tėvų pasirinktose įstaigose – jiems buvo pasiūlyta savo atžalas leisti į labiau nutolusius darželius, bet atokiau gyvenančių vaikų vežiojimą į ikimokyklinio ugdymo įstaigas užtikrina tik 37 iš 60 savivaldybių.

Tarptautinės Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) atliekami 15-mečių mokymosi pasiekimų vertinimų testai (PISA)² rodo, kad:

a) beveik visose šalyse mokiniai, lankę darželį ilgiau nei metus, pasiekia aukštesnių rezultatų nei jų bendraamžiai, jo nelankę. Lietuvoje šis skirtumas siekia 63–109 taškus (1 lentelė). Maždaug 40 proc. mokinių, priklausančių žemiausiam socialiniam ir ekonominiam kvartiliui, neįgyja

¹ Valstybės kontrolės 2018 m. rugsėjo 27 d. valstybinio audito ataskaita Nr. VA-2018-P-9-1-7 „Ar išnaudojame ikimokyklinio ugdymo galimybes sėkmingesnei vaikų ateičiai užtikrinti“ <https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3888>

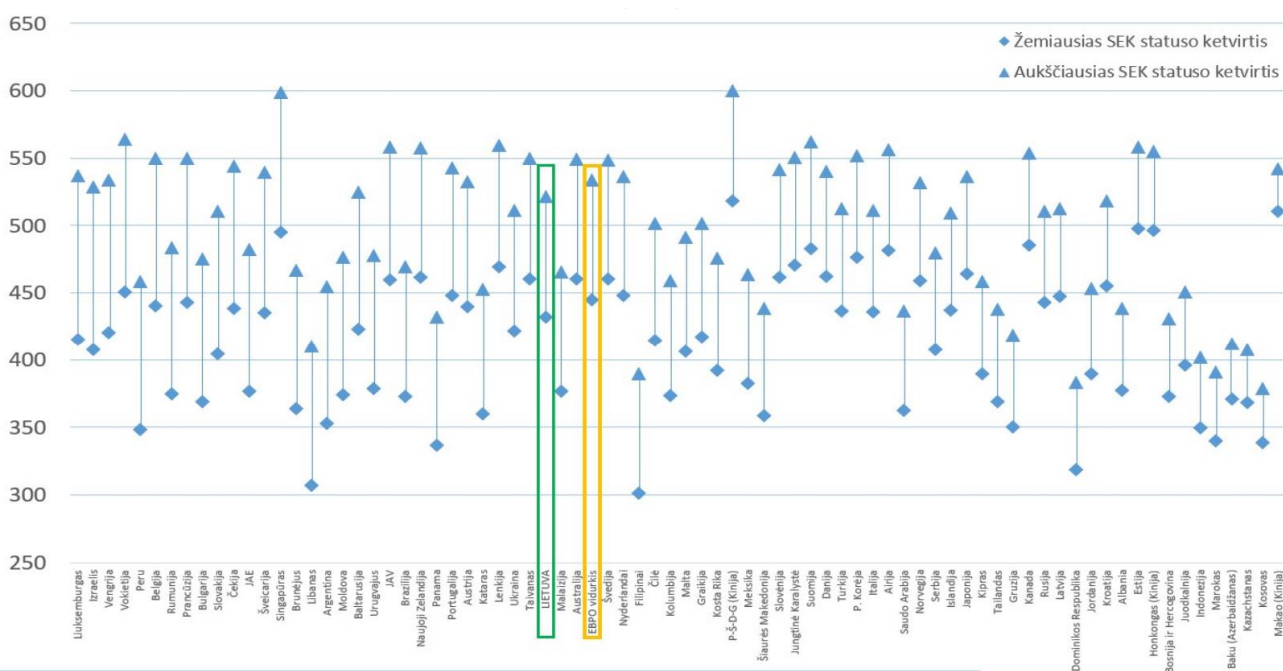
² PISA 2018 m. rezultatai <https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2018-results.htm>

minimalių skaitymo įgūdžių. Lietuvoje nėra užtikrinamos tolygios mokymosi ir tobulėjimo galimybės kiekvienam vaikui, nepriklausomai nuo jo socialinės, ekonominės, kultūrinės aplinkos;

Ankstyvojo ugdymo lankymo trukmė	Rezultatas
Lankė 1–2 metus	448 taškai
Lankė 2–3 metus	472 taškai
Lankė 3–4 metus	486 taškai
Lankė 4–5 metus	494 taškai
Lankė 5–6 metus	481 taškai

1 lentelė. Mokinio vidutinės PISA tyrimo taškų sumos koreliacija su ikimokyklinio ugdymo įstaigos lankymu.

b) visose šalyse aukštesnio socialinio ekonominio konteksto (toliau – SEK) statuso mokiniai pasiekia geresnių rezultatų. EBPO šalyse skirtumas tarp žemiausiam ir aukščiausiam ketvirčiui (pagal SEK statusą) priklausančių mokinių rezultatų yra 89 taškai. Lietuvoje šis skirtumas – 90 taškų (išaugo 11 taškų) (1 paveikslas)³. EBPO pažymi, kad ankstyvojo ugdymo politika turi būti skirta didinti kaimiškų vietovių ir pažeidžiamiausių vaikų įtraukimui į ankstyvąjį ugdymą⁴.

1 paveikslas. PISA rezultatai pagal SEK.

Buvusio mokslo stebėsenos ir analizės centro (toliau – STRATA) atlikto tyrimo „Aukštojo mokslo prieinamumas: ar skirtingo SES⁵ vaikams sudarome lygias galimybes įgyti išsilavinimą“ patvirtina, kad žemas SEK turi įtakos ne tik mokymosi pasiekimų rezultatams PISA tyrimuose, bet ir laikant valstybinius brandos egzaminus (toliau – VBE)⁶. Nei vieno VBE nelaikė 48 proc. mokinių iš žemo SEK ir 26 proc. iš likusių šeimų. 4 ir daugiau VBE išlaikė 22 proc. mokinių žemo SEK ir 43 proc. iš likusių šeimų.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis⁷, 2018 m. Lietuvoje 17 430 vaikų augo šeimose, patiriančiose socialinę riziką. Analizuojant ankstesnių metų duomenis matoma tendencija, kad apie 25 proc. (4350) vaikų yra ikimokyklinio amžiaus (nuo 0 iki 5 metų). Remiantis minėtos Valstybės

³ Dr. R. Dukynaitė, dr. Natalija Valavičienė „EBPO PISA 2018: REZULTATAI IR TENDENCIJOS“ https://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/2306_8770b812f802657fab599b26ecb77ca3.pdf

⁴ EBPO 2017 m. leidinys „Šalių švietimo politikos apžvalgos. Švietimas Lietuvoje“ https://read.oecd-ilibrary.org/education/svietimas-lietuvoje-saliu-svietimo-politikos-apzvalgos_g2g9a83c-lt#page1

⁵ SES – Socioekonominio moksleivių statuso (Toliau – SEK)

⁶ <https://strata.gov.lt/images/tyrimai/am-prieinamumas-2018.pdf>

⁷ <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>

kontrolės audito ataskaitos duomenimis, 1566 vaikai nėra ugdomi pagal ikimokyklinio ugdymo programas.

Pasaulio ekonomikos ekspertai pabrėžia, kad vaikų žodynų skirtumas yra iššūkis ateities kokybiškam gyvenimui ir akademiniam pasiekimams (pagal Bentolila, Dolado, Jimeno, 2011⁸; Liu, Dragut, Mukherjee, Meng, 2015⁹). Be to, žodyno kiekį mokslininkai sieja su skaitymo sklandumu ir teksto turinio supratimu bei vaikų socialiniu kontekstu ir kokybiško augimo sąlygomis. Kad vaikas suprastų reikšmę, turėtų būti turtingas jo žodynas. Žodžių stygius vaikui formuoja supratimą, kad skaityti yra labai sunku ir neįdomu, todėl motyvacija krenta. Tokiu atveju atotrūkis tarp skaitančiųjų ir neskaitančiųjų didėja. Pradedančio eiti į mokyklą vaiko aktyviame žodyne turėtų būti nuo 1200 iki 1500 žodžių, jeigu tikimės jo kokybiško teksto supratimo. Tačiau kai kurių vaikų žodžių bagažą sudaro vos nuo 300 iki 600 žodžių. Tokia situacija liudija, kad vaikas gali turėti mokymosi, teksto supratimo sunkumų (pagal Lieury, De la Haye, 2013¹⁰).

Nustatyta, kad dėmesio skaitymui iki pirmos klasės iš palankių mokymuisi aplinkų vaikai sulaukė nuo 1000 iki 1700 valandų, o vaikų, kurių socialinė ir ekonominė padėtis buvo nepalanki, skaitymo namuose iki mokyklos laikas buvo tik 25 valandos per visą namuose praleistą laiką. Šeimos dėmesys vaikui, jo nuteikimui skaityti yra susijęs su jo būsimo skaitymo gebėjimu (Brodeur ir kt., 2011¹¹; Lafontaine, 2016¹²). Todėl svarbu atsižvelgus į rizikas, ypač vaikų iš socialiai nepalankios aplinkos, sudaryti jiems tinkamas mokymosi sąlygas, kurios padėtų įveikti sunkumus. Veiklos tyrimais pagrįstos ugdomosios situacijos (veiklos) naudingiausios rizikos grupės vaikams (Dion, Brodeur, Gosselin, Campeau et Fuchs, 2010¹³).

Daugelyje Europos valstybių visuotinis ikimokyklinis ugdymas užtikrinamas nuo 3 metų (Belgija, Ispanija, Prancūzija, Italija, Kipras, Liuksemburgas, Vengrija, Malta, Lenkija, Portugalija, Rumunija, Didžioji Britanija ir kt.) arba nuo 4 metų (Nyderlandai, Šveicarija, Lichtenšteinas ir kt.)¹⁴. Pagal galiojančias Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo nuostatas Lietuvoje privalomas priešmokyklinis ugdymas vykdomas nuo 6 metų.

Daugiau nei pusėje ES šalių ugdymas yra privalomas nuo pradinio ugdymo (ISCED 1) lygmens. Daugumoje (17) ES šalių pradinis ugdymas pradedamas, kai vaikui sueina 6 metai. 8 šalyse (tarp jų ir Lietuvoje) pradinio ugdymo pradžia yra 7 metai, 3 šalyse – 5 metai ir 1 šalyje – 4 metai (2 lentelė).

⁸ Bentolila, S., Dolado, J.J. & Jimeno, J.F. (2011). Reforming an insider-outsider labor market: the Spanish experience. *IZA J Labor Stud* 1, 4.

⁹ Liu, Q., Dragut, E. C., Mukherjee, A., Meng, W. (2015). FLORIN: a system to support (near) real-time applications on user generated content on daily news. In *Proceedings of the 41st International Conference on Very Large Data Bases (VLDB'15)*, Hawaii, Volume 8 Issue 12, August 2015.

¹⁰ Lieury, A., De la Haye, F., (2013). *Psychologie cognitive de l'éducation*. DUNOD (October 9, 2013).

¹¹ Brodeur, M., Dion, É., Laplante, L., Mercier, J., Desrochers, A. et Bournot-Trites, M. (2011). Prévenir les difficultés d'apprentissage en lecture : mobilisation des connaissances issues de la recherche par l'implantation du modèle à trois niveaux. *Vivre le primaire*, 23(1), 30-32.

¹² Lafontaine, L. (2016). *Recherche-action-formation au préscolaire et au 1er cycle du primaire: pistes méthodologiques. La recherche-action et la recherche-développement au service de la littératie*. Les Éditions de l'université de Sherbrooke, pp. 41-67. Doi: <http://dx.doi.org/10.17118/11143/8809>

¹³ Dion, É., Brodeur, M., Gosselin, C., Campeau, M.-È. et Fuchs, D. (2010). Implementing Research-Based Instruction to Prevent Reading Problems among Low-Income Students: Is Earlier Better? *Learning Disabilities Research & Practice*, 25(2), 87-96.

¹⁴ European Commission/EACEA/Eurydice. (2019). *The Structure of the European Education Systems 2019/20: Schematic Diagrams*. Eurydice Facts and Figures. Luxembourg: Publications Office of the European Union, p. 14-33.

priešmokyklinis ugdymas pradamas nuo 5 metų. Pakeitimai sudarys palankesnes ir lankstesnes sąlygas vaikams pasirengti pradiniam ugdymui, jei dėl įvairių aplinkybių to nepavyks padaryti per vienerių metų priešmokyklinio ugdymo programą.

Dėmesys vaikams, augantiems šeimose, patiriančiose socialinę riziką, sudarys prielaidas siekti geresnių mokymosi pasiekimų rezultatų, mažins socialinę atskirtį. Lanksti ir kokybišku turiniu grįsta sistema sudarys prielaidas ankstinti vaikų ugdymą, įvertinti individualius vaiko poreikius. Socialinės atskirties mažinimas, geresni mokymosi pasiekimų rezultatai tiesiogiai koreliuoja su asmenų galimybėmis siekti aukštojo išsilavinimo, o kartu ir dalyvauti aukštą pridėtinę vertę kuriančioje ekonomikoje.

3. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti

Ikimokyklinio ugdymo užtikrinimas vaikams, augantiems šeimose, patiriančiose socialinę riziką.

Priemonė	Suma, Eur
Papildomos lėšos ugdomiems vaikams	3,4 mln.
Lėšos neugdomiems vaikams	3,8 mln.
Pavėžėjimas	0,8 mln.
Nemokamas maitinimas	1,9 mln.
Iš viso:	9,9 mln.

Lėšų poreikis priešmokykliniam ugdymui vieneriems metams (vertinant poreikį pasirengti priimti papildomus 10 000 vaikų).

Priemonė	Iš viso, Eur
Naujų priešmokyklinio ugdymo grupių įrengimas	3,5 mln.
Naujų PU pedagogų ir ŠPS etatams finansuoti	6,1 mln.
Naujų IU auklėtojų padėjėjų etatams finansuoti	1,7 mln.
Pavėžėjimas	0,4 mln.
Iš viso:	11,7 mln.

Lėšų poreikis pradiniam ugdymui (vertinant poreikį pasirengti priimti papildomus 10 000 vaikų).

Priemonė	Iš viso, Eur
Naujų pirmų klasių steigimas	2 mln.
Naujų PK mokytojų ir ŠPS etatams finansuoti	3,5 mln.
Naujų darbuotojų, kurie dirbs po pamokų, etatams finansuoti	1,6 mln.
Pavėžėjimas	0,4 mln.
Iš viso:	7,5 mln.

Pasirengiamaisiais metais papildomai reikės **7 mln. Eur** pedagogų kvalifikacijos kėlimui ir mokymams dirbti pagal naują ugdymo turinį.